

A2

NAOMI KLEINOVÁ vs. DONALD TRUMP
MINISÉRIE MRS. AMERICA

ANTI

ANTI

ANTI

ANTI

ROZHOVOR S POLITOLOŽKOU ZOROU HESOVOU
OUTSIDER MUSIC ROMANA RADKOVÍČE
VÝMĚNA MOCI NA SLOVENSKU

14>
Ilustrace Nikola Logosová, 2020
ISSN 1803-6635
9 771803 663006

ANTI
FEMINISMUS

Když virus usíná v dešti

TEREZA STÖCKELOVÁ

Během prvních týdnů covidové pandemie, když česká vláda rychle reagovala na doporučení odborníků a vypadalo to, že je takřka bez odmlouvání zavádí do praxe, se mnozí klimatičtí aktivisté ptali, proč podobně nezachází i s poznatky a doporučeními ohledně změny klimatu a dalších ekologických problémů. A vzhledem k tomu, jak dubnové sucho brnkalo na struny existenciálního neklidu a zcitlivění široké veřejnosti, které s sebou vpád nového viru do světa přinesl, si řada z nás možná i dělala naděje, že bude pandemie představovat dlouhodobější obrat ve vztahu politiky a odbornosti. Co z těchto nadějí zbylo?

Když v prvních krizových týdnech odborníci jednali (nebo alespoň na veřejnosti vystupovali) převážně v souladu a rozhodně, nebylo to v důsledku jejich jistoty, ale naopak *nejistoty* ohledně povahy viru a vývoje epidemie. Stejně jako radikální nejistota spojovala skoro celou společnost, spojovala i odborníky. Disentní hlasy sílily teprve s tím, jak bylo o novém viru k dispozici více pozorování a poznatků. Ty se rodily z rozrůzněného oborového, hodnotového i šířeji (bio)politicky kotveného zázemí jednotlivců a výzkumných skupin a jistě i z jejich velmi osobní zkušenosti tehdejších dní.

Někteří modelovali průběh epidemie v homeofficu svých uzavřených pracoven; jiní byli každodenně konfrontováni s projevy těžkých průběhů nemoci na jednotkách intenzivní péče; další skupiny experimentovaly s tím, jak ochočit koronavirus pro potřeby testování v laboratoři; sociologové a ekonomové registrovali virus zejména prostřednictvím jeho manifestace v (nezamýšlených) sociálních, ekonomických a psychologických dopadech epidemiologických opatření. Všichni byli přitom zřejmě v mezinárodním kontaktu především se členy vlastních oborových komunit a příslušnou literaturou.

Pluralita vědění a někdy i konfliktních stanovisek nebyla selháním české akademické obce. Charakterizuje celosvětovou debatu během pandemie, a to i s excesy v podobě stahování publikací z těch nejprestižnějších odborných časopisů, jako je třeba The Lancet. Tato pluralita nám připomíná, že vědecký konsenzus, pokud se zformuje, je náročným výsledkem dlouhodobého bádání a vzdělávání, nikoli samozřejmostí diktovanou „skutečností samou“. Navíc jde velmi

Kresba Kryštof Netolický

často o dílčí konsenzu v jednotlivých oborech – s jejich přístroji, metodami, rutinami a specifiky utvářenými předměty studia –, které se v „normálních“ časech mezi sebou nekonfrontují. Náléhavost covidové situace tyto oborové hranice prorazila.

Česká akademická obec se dovedla do zvládnutí epidemie zapojit až nečekaně rychle a účinně. Ukázal se tu potenciál akademické sféry i v řešení dalších nálehavých společenských problémů – a to ve spolupráci s řadou vládních, nevládních, soukromých i veřejných aktérů. Vysoká prostupnost mezi takzvaně základním a takzvaně aplikovaným výzkumem by se měla stát důležitou lekcí z koronavirové krize a ještě výrazněji než dnes se propsat do způsobů, jakými je u nás výzkum financován a hodnocen i jak jsou školeny nové generace výzkumníků a výzkumníků. Nejenže nepotřebujeme speciální instituce či týmy zaměřené buď na základní, anebo aplikovaný výzkum, ale neměli bychom tak mít definovány ani jednotlivé projekty. Důležitá je podpora účinného a danému času přiměřeného *přelévání* dovedností, nápadů a kapacit. Je neobhajitelné, že když v březnu létaly vzduchem vládní miliardy za čínské masky, na akutní, vysoce relevantní počiny etablovaných akademických institucí se musel národ skládat na internetu, případně je financovaly soukromé společnosti a nadace.

Velmi důležitá je přitom skutečnost, že se „aplikace“ neredukuje na řešení zakázek pro firmy a reflektuje nejen soukromé, nýbrž především široce veřejné zájmy, a nejen krátkodobé ekonomické zisky, ale především sociální, zdravotní a ekologické ohledy. I v tom je stále velký limit našich současných vědních politik. Zároveň ale covidová krize ukázala, jak důležitá a účinná byla spolupráce napříč sektory, včetně toho soukromého. Pandemická akceschopnost posílá k šípku jak primitivní heslo, že „bohatství společnosti vytváří jen soukromý sektor“, tak černobílou demonizaci podnikatelského přístupu k problémům.

Další lekce z uplynulých několika týdnů se pak týká spíše selhání domácí vědecké obce – a to dlouhodobého. Jde o způsoby, jakými o svých zjištěních a výsledcích a zejména o celkové povaze výzkumného úsilí mluvíme s veřejností (včetně politické reprezentace). Umíme komunikovat fakta, ale mnohem méně *nejistoty*. Ty souvisejí nejen s naší nedostatečností, ale především s komplexní a proměnlivou povahou skutečností, které zkoumáme. Představa, že odborníci z rukávu sypou pevná fakta a čisté predikční křivky, na které musí společnost čekat, než se pustí do akce, je nebezpečnou iluzí. Když se modely nenaplní, objeví se nezamýšlené důsledky nových postupů nebo je potřeba učebnicové závěry revidovat, ztrácí veřejnost onu vysněnou „důvěru“ v odborné autority. A pochopitelně. Protože jsme jí slibovali nespílitelné. Místo toho, abychom se otevřeně a *ve spolupráci* se společností, například ve formě „občanské vědy“, učili žít a politicky jednat v nejistém světě.

Jednu z mála výjimek během koronakrizy představoval biochemik Jan Konvalinka, který často a s důrazem říkal: „Nevíme...“ A toto „nevíme“ musíme kultivovat především v kontextu současných klimatických a ekologických krizí, které jsou mnohem komplexnější a ohnivější než covidová pandemie. Dokladů o měnícím se klimatu máme dnes řadu, scénáře budoucího vývoje jsou nejisté – nevíme nejen my, ale v jistém smyslu neví sama dynamická „kritická zóna“ planety, kterou obýváme. Dnešní tropy na Sibiři ukazují, že už blízká budoucnost může být výrazně dramatičtější, než předpovídaly více-rejší modely. Nejistota (vě)dění není tím, co by nás nutilo čekat, ale naopak – důsledně, a zároveň opatrně a experimentálně – jednat.

Autorka je socioložka.

editorial

První prázdninové číslo A2 je věnováno tématu, u kterého si sice příliš neodpočínáte, ale rozhodně si u něho vytříbíte názory. Zaměřili jsme se na jednu frontu aktuálních kulturních válek: boj proti feminismu, genderu a emancipaci. Právnička a odborářka Šárka Homfray se v eseji čísla vrací k počátkům ženského emancipačního hnutí, podává typologii zpochybňování ženských práv a konstatuje, že debata o feminismu se neustále točí v bludném kruhu: „Feminismus a antifeminismus jsou jako dvě sestry, které se zrodily z téhož. Obojí vyvolala společnost nerovností a obojí přetrvá, dokud bude společnost na nerovnostech založena.“ V rozhovoru s politoložkou a filosofkou Zorou Hesovou se dozvídáme, proč se antigenderovými baštami staly země východní Evropy, a Eva Klíčová s přihlédnutím k literatuře a médiím ohledává kořeny antifeminismu české provenience. Nevidí je ve středoevropském klimatu „se zesíleným smyslem pro ironii a černý humor“, jímž nedůvěru k feministickým myšlenkám vysvětloval Václav Havel, ale v tradici disentu nebo v dezinformačním diskursu devadesátých let, jehož součástí byli například i Josef Škvorecký či Ludvík Vaculík. Mariana Prouzová interpretuje dílo umělkyně Tracey Emin, svázané s tělesností, sexualitou a autobiografičností, a o banálním antifeminismu esejistky Camille Paglii, která se sama bůhvíproč považuje za nástupkyni Susan Sontag, píše Natálie Drtinová. Doporučuji i ekologické texty Terezy Stöckelové a Matouše Hrdiny, které by mohly zchladit popírače klimatické krize, jejichž hlasy po vydatných deštích z uplynulých týdnů opět nabraly na síle. Karel Kouba

z obsahu

- 4 Propasti dětství. Město světla Andrése Barby / Michal Špína
- 6 Prostě dada. Ke kořenům českého antifemu / Eva Klíčová
- 12 Perfektně převrácený zvuk. A. G. Cook a jeho role v současném popu / Jan Bárta
- 13 Syrová oslava lásky a přátelství. Nové album skupiny Roman Radkovič Collective / Tomáš Procházka
- 20 Rovnoprávnosti nemůže být příliš. Se Zorou Hesovou o kulturních válkách a novém konzervatismu / Matěj Metelec
- 30 Když odmítnout nestačí. Naomi Kleinová se vypořádává s Donaldem Trumpem / Petr Mareš

PŘÍŠTÍ ČÍSLO A2
VYJDE VE STŘEDU
15. ČERVENCE 2020

Naděžda Plíšková

DO PÍS CYRANOVI
TENKRÁT ZE SOBOTY

Rovnoprávná dáma jela nosem
po dlažbě
jak tenkrát
rovnoprávně pila myslivce na ex
Odřený nos velkého ducha značí
Seš hraběnka
A dobře to víš
Dycky si byla hraběnka, krávo
Kup mi něco!
řek jeden opilec jednou zvečera na Staroměstském
náměstí –
i vznikla báseň
Pane Cyrano!
Myslivce vždycky do levé ruky!

Báseň vybral Michal Špína

Stále stejný boj

Minisérie Mrs. America

Americká minisérie televizní stanice FX sleduje snahu o ratifikaci ústavního dodatku zajišťujícího rovná práva žen a mužů v průběhu sedmdesátých let. Na konfrontaci představitelk druhé vlny feminismu a jejich konzervativních oponentek je možné sledovat řadu paralel k dnešku.

KLÁRA VLASÁKOVÁ

To nejlepší i nejhorší na minisérii *Mrs. America*, zasazené do sedmdesátých let minulého století, vychází z toho, kolik podobností se současností v ní dokážeme najít. Celkem devět dílů sleduje výrazné proponentky a oponentky navrhovaného dodatku k americké ústavě (The Equal Rights Amendment – zkráceně ERA), který měl právně zakotvit rovnoprávnost žen a mužů. Návrh, zpočátku podporovaný jak demokraty, tak výraznou částí republikánů, dodnes neprošel ratifikačním procesem, v němž jej musí schválit minimálně tři čtvrtiny ze všech států Unie, i kvůli kampani konzervativních Američanek vedených katolickou antifeministkou Phyllis Schlafly. Schlafly a její následovnice varovaly před nebezpečnými feministkami, radikálními lesbami a komunistkami, které se podle nich snažily rozvrátit tradiční rodinu a chtěly posílat mladé ženy do války. Ačkoli byly jejich argumenty absurdně nafouknuté a často přímo lživé, u nezanedbatelné části americké veřejnosti rezonovaly. Smutných paralel k dnešku najdeme v *Mrs. America* celou řadu – například debatami o Istanbulské úmluvě (zaměřující se na prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí) nebo o hnutí #MeToo také hýbou spíše emotivní apely na tradiční hodnoty (na které přitom v těchto případech nikdo neútočí) než argumenty ukotvené v realitě.

Nebýt jako ty feministky

Scenáristka Dahvi Waller k tomu v podcastu Reel řekla: „Když chcete být připraveni na odpor – a ten přijde vždycky, když se v naší zemi objeví progresivní hnutí –, je nutné pochopit, jak dokáže někdo jako Phyllis Schlafly oslovit tolik lidí. Musíte porozumět, co je k ní táhne. Pokud se na ni nenapojíte nebo vám nebude připadat něčím sympatická, tak prostě nepochopíte, co k ní přitáhlo tisíce konzervativních žen.“

Mrs. America však není pouze o Schlafly, přestože ta představuje jednu z nejvýraznějších hrdinek a zaměřuje se na ni hned úvodní epizoda; minisérie věnuje každý díl jedné výrazné postavě. Svůj prostor dostávají i slavné feministky druhé vlny: novinářka Gloria Steinem, politička Shirley Chisholm, která se stala první afroamerickou kongresmankou, první černošskou kandidátkou na prezidentku a zároveň první ženou, jež usilovala o nominaci demokratů do prezidentského klání, Betty Friedan, autorka slavné knihy *Feminine Mystique* (1963, česky 2002), řešící krizi identity středostavovských Američanek, jež vstupovaly do manželství a stávaly se matkami dřív, než zjistily, kým doopravdy jsou, nebo kongresmanka Bella Abzug.

Steinem mimochodem v nedávném rozhovoru pro literární festival Hay sérii zkritizovala: „Vykresluje obrázek, který působí, jako by si ženy byly navzájem nejhoršími nepřáteli, což brání poznání, kdo jsou skuteční nepřátelé. Není to samozřejmě tak, že by ženy mezi sebou neměly konflikty – to jistě máme, jen nedisponujeme dostatečnou mocí na to, abychom si byly vzájemně největšími odpůrkyněmi.“

Z konzervativního křídla je kromě Schlafly věnována pozornost její přítelkyni Alice, jež pomáhá celé hnutí proti ERA rozpohybovat, ale zároveň není postavou založenou na skutečné osobě. Alice je určitým prototypem žen, jež Schlafly podporovaly (a o nichž psala Betty Friedan): zabezpečená matka a manželka, která se vdala velmi mladá, ekonomicky závisí na manželovi a v dospělosti si uvědomuje, že jí „cosi“ chybí.

Strategie věnovat každý díl jedné postavě funguje, aniž by se struktura rozklížila do ilustrování banálního poznatku, že „každý má svou pravdu“. Není totiž pochyb, že sympatie tvůrců a tvůrkyň náležejí feministkám.

Navzdory kritice Steinem však nelze s určitostí říct, že se minisérie snaží vykreslit ženy jako největší nepřátele jiných žen. Právě u Schlafly, ke které je pochopitelně přitahována divácká pozornost, se totiž ukazuje, že finální rozhodnutí dělají opět muži – bez ohledu na práci a podporu, jež jim ženy poskytly.

Schlafly pomáhá prezidentské kampani Ronalda Reagana a po jeho vítězství celkem oprávněně doufá v přidělení významné politické funkce. Jenže novopečený prezident jí namísto pracovní nabídky po telefonu pěkně poděkuje, sdělí, že vybojovala důležitou bitvu – a pak zavěsí. Právě v uvědomění, že postavení žen je výsledkem řady strukturálních nerovností, na které v konečném důsledku doplácí bez ohledu na své názory, je seriál celkem přesný.

Sama Schlafly je například na schůzce, kde jsou kromě ní sami muži, s blazeovanou samozřejmostí požádána, aby dělala poznámky. Neodmítne. A neodmítne ani sex, který si

Phyllis Schlafly v podání Cate Blanchett. Foto FX

na ní vynucuje manžel. Jenže její přesvědčení a světonázor jí nedovolují, aby si vůbec připustila, že čelí nějakému útlaku, diskriminaci nebo násilí. Něco takového by pro ni znamenalo být „jako ty feministky“. Reálná Schlafly ostatně v roce 2007 prohlásila, že aktem svatby žena dává k sexu souhlas – takže je nesmyslné poté mluvit o znásilnění.

Kdo na nás vlastně útočí?

Záchvěv, zda ženy přece jen nebojují společný boj, se objevuje především u Alice. Ta v jedné z nejsilnějších epizod série zažije vnitřní přerod během konference žen v Houstonu. Díky drogám (které se ostatně pro podobné posuny myšlení dobře hodí) se dostane do spodních pater své osobnosti, kam by si běžně nedovolila sestoupit. Účastní se několika feministických debat a nejspíš úplně poprvé skutečně naslouchá argumentům svých názorových odpůrků.

Zážitek vyústí v to, že se svých kolegyní následující ráno ptá: „Proč odmítáme všechny rezoluce feministek? Nejsme ani proti zaměstnání, ani proti vzdělání, ani proti ženám z menšin. Netvrdím, že bychom neměly bojovat za své přesvědčení. Ale neměly bychom se snažit najít i nějaký shodný bod? Kdo na nás vlastně útočí?“ Odpovědí je ticho a následně okaté ignorování.

Jestli je ve světě *Mrs. America* něco nemožné, je to právě nalezení „shodných bodů“. Ty pro odpůrkyně ERA (pokud tedy nezažijí drogový trip) neexistují. Zablokovaná komunikace mezi oběma tábory žen představuje další zjevný, smutný přesah do současnosti. Konzervativkyně jsou přitom o „svá“ vítězství nakonec připraveny – a veškerá moc z nich plynoucí spadne do klína mužům. V tomto ohledu seriál cílí na vědomí pospolitosti: jako ženy vedeme společný boj a bylo by dobré se

spojit. Jenže zatímco v sedmdesátých letech byla představa celoženského hnutí populární, dnes si lze něco takového představit jen obtížně. Díky tomu je však užitečné se ptát: existují nějaká jednotící témata, která promlouvají k ženám napříč politickými preferencemi?

Noví spojenci

Maďarská politoložka Eszter Kováts to výstižně shrnula v rozhovoru pro Salon Práva, když říká: „Ono je samozřejmě pro progresivní hnutí a strany o hodně jednodušší bojovat za symbolické věci jako Dejme na bankovky více žen! nebo Zakažme sexistické reklamy! než brojit proti korporacím, co vykořisťují své pracovníky.“

Kováts mluví o tom, že by dnešní feministky měly hledat nové spojence: například mezi ženskými hnutími, která se neoznačují za feministická: ať už jde o ženy brojící proti podmínkám v porodnicích nebo matky dětí s postižením. Podle ní je důležité především

to, že taková hnutí dokážou zmobilizovat ženy a že se zajímají o jejich reálné problémy.

Právě toto si můžeme z minisérie *Mrs. America*, která ukazuje (ne)úspěchy politických snah o zrovnoprávnění, vzít. Pokud i po čtyřiceti letech stále vedeme bitvy proti ekonomické nerovnosti a nedostatečnému zastoupení žen nebo o možnost rozhodovat o svém těle, je užitečné se začít rozhlížet po případných aliancích.

Jak totiž ukazuje přístup k potratům v některých zemích nebo fakt, že důsledky koronavirové krize s děsivou samozřejmostí dopadly tíživěji na ženy než na muže, o řadu vybojovaných práv mohou ženy snadno přijít. Řada strukturálních nerovností se příliš často přechází jako něco, co je „dané“ a s čím se nedá hnout; co lze maximálně „kosmeticky“ poupravit.

V tak trochu americky povinném „feel good“ proslovu závěrečné epizody říká postava Glorie Steinem, že bez ohledu na to, jak dlouho revoluce potrvá, cesty zpátky prostě není. To sice úplně není pravda, ale je třeba vědět, že ať už se cesta ke zrovnoprávnění ubírá jakkoli klikatě, nejsme na ní sami.

Autorka je scenáristka a publicistka.

Mrs. America. FX, USA, 2020, 9 hodinových dílů.

Vytvořila Dahvi Waller, hudba Kris Bowers, hrají Cate Blanchett, Rose Byrne, Margo Martindale, Uzo Aduba, Elizabeth Banks, Sarah Paulson, Tracey Ullman, Ari Graynor, John Slattery ad.